

Cu ocazia celebrării a 100 de ani de istorie modernă a României la 1 decembrie 2018, Institutul Național de Statistică își propune ca, începând din 1 decembrie 2016 și până la ziua centenară a Marii Uniri să realizeze periodic un newsletter special dedicat câte unui mare statistician român care prin aportul său la teoria și practica statistică a avut o contribuție la dezvoltarea statisticii oficiale românești.

Aparițiile vor fi anunțate din timp pe pagina de facebook și vor putea fi consultate pe site-ul Institutului Național de Statistică (www.insse.ro) și al Suplimentului Revistei Române de Statistică (www.revistadestatistica.ro/supliment).

Anton Golopenția

Anton Golopenția (1909 – 1951) a fost reprezentant al școlii clasice demografice românești, personalitate științifică complexă, licențiat în drept și filosofie. A fost unul dintre fondatorii școlii românești de geopolitică.

În 1930 Dimitrie Gusti îl numește pe Golopenția bibliotecar la Seminarul de Sociologie, Etică și Politică pentru ca mai târziu să îl preia ca șef de cabinet.

Golopenția a ocupat și funcția de director general, conducând Institutul Central de Statistică

(actualul INS n.r) în perioada 1947 și 1948. Anton Golopenția a fost nu numai un membru al Societății Române de Statistică, dar și un membru fondator al revistei "Geopolitica și Geoistoria". Anton Golopenția a fost căsătorit cu Ștefania Cristescu de profesie sociolog, din mariajul acestora născându-se doi copii: Sanda Golopenția – Eretescu, profesor la Brown University, SUA, și Dan Golopenția, doctor în fizica corpului solid la University of North Carolina, SUA.

decembrie 2016

Colectiv redacțional:

Andreea IORDAN

Tania CIMPOERU

Bogdan PĂTĂRLĂGEANU

Cătălin MÎRLOGEANU

Bogdan DRĂGHIA

comunicare@insse.ro

Fotografiile cuprinse în acest buletin informativ fac parte din arhiva personală a familiei Golopenția

ISSN: 2537 - 3129

Vizita doamnei Sanda Golopenția la INS

În luna noiembrie, anul acesta, s-a aflat în România, una dintre marile personalități ale lingvisticii și semioticii internaționale, doamna Sanda Golopenția-Eretescu, profesor emeritus al prestigioasei Universități Brown din Providence (SUA). Fiică a lui Anton Golopenția, fost director general al Institutului Central de Statistică (1947-1948), statistician și sociolog, colaborator apropiat al lui Dimitrie Gusti și remarcabil și prin studiile și scrierile sale de geopolitică, doamna Sanda Golopenția Eretescu a fost și de această dată (precedenta vizită datează din 2002) oaspetele INS pentru a identifica și studia, la bibliotecă și în arhiva institutului nostru manuscrisele tatălui său în vederea publicării postumelor din seria Anton Golopenția, opere complete, din care au apărut deja două volume, la Editura Enciclopedică.

În perioada petrecută la București, în care zi de zi a trecut pragul institutului, doamna Golopenția a găsit timpul necesar participării

Doamna Sanda Golopenția-Eretescu, într-o discuție cu președintele INS, Tudorel Andrei (dreapta), și cu directorul Centrului de Cercetari Demografice al Academiei Române, Vasile Ghețău

la o serie de lansări de carte, simpozioane, dezbateri în cadrul Târgului Internațional Gaudeamus dar și în alte instituții, ocazie cu care au fost prezentate publicului două lucrări cu totul deosebite: "Constantin Brăiloiu sau despre globalizarea etnomuzicologiei", al cărui autor este chiar domnia sa, și "Îndreptar pentru tineret", primă editare a lucrării lui Anton Golopenția, elaborată în anul 1934. Înainte de întoarcerea în țara sa adoptivă (doamna Sanda

Golopenția împreună cu soțul său, Constantin Eretescu au emigrat în SUA în 1980), doamna Golopenția a ținut să mulțumească președintelui INS, domnul Tudorel Andrei, pentru ajutorul eficient pe care Institutul Național de Statistică i l-a acordat în identificarea și consultarea manuscriselor care au aparținut lui Anton Golopenția.

(Vladimir Alexandrescu, purtător de cuvânt, INS)

Între 24-27 februarie și 17-20 mai 1939, A. Golopenția a ținut lecții pregătitoare despre (a) Institutul de Cercetări Sociale al României, (b) Cunoașterea României prin cercetările monografice și (c) Plășile model la școala de comandanți de echipă a Serviciului Social de la Valea Vinului.

Anton Golopenția, în viziunea unor personalități ale culturii din România

H.H Stahl

• **H.H. Stahl, 1981:** „Golopenția avea bune temeiuri să afirme că planul conceput inițial de către profesorul Gusti era irealizabil. În repetate rânduri, profesorul Gusti afirmase că este posibil ca prin monografierea celor peste 15 mii de sate din țară să se ajungă la o cunoaștere mai completă a tuturor problemelor sociale din țară, creându-se pe această cale o 'sociologie a națiunii'. În realitate era cu neputință să se elaboreze un număr atât de mare de monografii. Și chiar de ar fi fost, nu era necesar, căci existau și alte metode decât cele ale 'monografiilor' alcătuite sat de sat, pentru a ajunge la rezultatele dorite. Dânsul propunea folosirea masivă a **metodelor statistice, gruparea informațiilor pe schema unei 'tipologii' a satelor și orașelor, având ca ultim scop alcătuirea unui 'atlas social'**. [...] Dar gândul lui Golopenția mergea mai departe, dând drept sarcină tuturor Echipelor Fundației realizarea unei **tematici comune, axată nu pe problemele locale ale fiecărui sat, ci pe cele având importanță pentru țara întreagă.** / Cum, în 1938,

Fundația trimisese în 60 de sate un număr de 860 echipieri, de comun acord cu profesorul Gusti, au fost alese următoarele teme generale: 'populația și demografia rurală'; 'evoluția și starea economică a satelor'; 'starea sanitară și culturală'; plus o încercare de stabilire a 'tipologiei' localităților noastre rurale. [...] **Seria celor 60 de sate poate fi considerată cel mai temeinic document de care dispunem pentru cunoașterea stărilor de fapt, alarmante, din preziua celui de-al doilea război mondial și, ca atare, a fost și este încă folosită de cercetători, în special numele lui Virgil Madgearu și Lucrețiu Pătrășcanu cuvenindu-se a fi subliniate.** / Dar gândurile lui Golopenția nu se opreau nici aici, ci mergeau cu mult mai departe, în sensul arătat încă în teza lui de doctorat, potrivit căreia **științele sociale au datoria de a se pune în slujba administrației, în cadrul unei politici de stat.** [...] Golopenția, mergând de fapt tot în dezvoltarea, pe linia mai accentuată și mai precisă, a tradiției monografice, considera necesară o **încadrare a problemelor**

Portret al lui Anton Golopenția realizat de pictorul Iorgulescu Yor în 1932

noastre în istoria socială, nu numai a României, ci și a întreg sud-estului european". (idem, p. 359, 361, 362)

H.H. Stahl, [1985–1987] 2000: „... Golopenția a vrut să dea o altă direcție întregii mișcări a lui Gusti. [...] De fapt, ce propunea el era o dezvoltare, o diversificare a mișcării gustiene.” (în vol. de interviuri cu H.H. Stahl, *Monografia ca utopie*, publicat de Zoltán Rostás, Paideia, 2000, p. 148)

Ovidiu Bârlea

Ovidiu Bârlea, 1987: „... personalitatea sa armonioasă, cu totul excepțională, exercita o înrâurire necăutată asupra celor din jur, colegi și subalterni, toți recunoscându-i un merit de nedisputat. **Nu e nici o exagerare în afirmația că Golopenția a avut în cercul său o influență comparabilă cu cea a lui Titu**

Maiorescu în sânul 'Junimii': asemănarea ar fi devenit și mai vizibilă dacă i-ar fi fost propice condițiile și dacă firul vieții nu i s-ar fi curmat atât de brusc. Când i se vor publica scrisorile către viitoarea soție, Ștefania Cristescu, va fi revelată și lărga lui comprehensiune în domeniul literaturii și artei, îmbinată cu finețea observației și

acuitatea puterii de analiză. Ele atestă sârguința de a se informa în toate domeniile pertinente, din **convingerea că zărilor unui sociolog se cuvin a fi atotcuprinzătoare, aceasta fiind calitatea lui de căpetenie pentru a prinde cu exactitate pulsul societății date.**” (Efigii, *Cartea Românească*, 1987, p. 203)

Vladimir Trebici

Vladimir Trebici, 1994: „La începutul discursului său de recepție la Academia Română, Lucian Blaga cerea înaltului for îngăduința de a se abate de la tradiție și de a aduce omagiul său unui anonim, dar care este — preciza filozoful — înaintașul nostru al tuturor: satul românesc. Câțiva ani mai târziu, Liviu Rebreanu rostea discursul său de recepție Laudă țaranului român. / Îndemnat de aceste ilustre exemple, îndrăznesc să rog înaltul for să-mi permită și mie să mă abat de la protocol și de la tradiție. Să evoc o disciplină al cărei statut a fost mult discutat — este vorba de geopolitică — dar a cărei actualitate astăzi nu poate fi contestată și să aduc omagiul meu unei personalități de excepție, Anton Golopenția, care a **ilustrat sociologia, demografia și statistica, cu o contribuție importantă la afirmarea preocupărilor geopolitice în spațiul românesc.**” (*Geopolitica și demografia în România: Anton Golopenția (1909–1951), discurs de recepție rostit în ședință publică la Academia Română la 16.5.1994, Editura Academiei Române, 1994, p. 7*)

Vladimir Trebici, [1998] 1999: „Pentru istoria statisticii românești, aș vrea să dau câteva informații. După Conferința Ministerială pentru reorganizarea statisticii (18 octombrie 1947), A.G. lucrează, cu colaboratorii săi, la realizarea obiectivelor propuse. **Recensământul populației și al agriculturii, din 25 ianuarie 1948, pregătit exemplar,** este una din realizări. Tot lui A.G. și echipei sale li se datorează **pregătirea recensământului întreprinderilor din 15 noiembrie 1948.** Dar se știe mai puțin că **pregătirea metodologică a anchetei bugetelor de familie — care s-a aplicat din a doua**

jumătate a anului 1948 — a fost făcută tot de Anton Golopenția și echipa sa, din care îi amintim pe dr. Mitu Georgescu și George Retegan. Ancheta a fost sursa principală de cunoaștere a nivelului de trai al populației României în perioada 1949–1989.” (*Întâlnirea cu Anton Golopenția, în Anton Golopenția, Opere complete II. Statistică, demografie și geopolitică, Editura Enciclopedică, 1999, p. 39*)

Vladimir Trebici, [1998] 1999: „După decenii de la trecerea în eternitate a ilustrului cărturar, a eminentului sociolog, statistician și demograf, a inegalabilului om, cunoscând atâtea despre el, **aș putea să calific întâlnirea mea cu A.G. ca întâlnire cu Destinul. El este cel ce m-a îndrumat spre statistică și demografie; lui îi datorez imboldul pentru cercetarea științifică, pentru învățământ.** M-a ajutat ani de zile în perioada cea mai critică pentru mine. Dar mai ales mi-a oferit, mie și colegilor mei, **pilda adevăratului intelectual, devotat științei și poporului său.** S-au scris amintiri, s-au depus mărturii, începând cu **Mircea Eliade, Petru**

Comarnescu și mergând până la Ovidiu Bârlea, Ion Apostol, Nicolae Economu, Anton Rațiu, Lucia Apolzan, în care este prezentată personalitatea lui Anton Golopenția. Aduc și eu modestul meu omagiu de recunoștință și de admirație, însoțindu-l de hotărârea de a face cunoscută, celor de astăzi și de mâine, o operă științifică de profundă originalitate și de certă actualitate.” (*idem, p. 41*)

Vladimir Trebici, 1999 [referindu-se la afirmația lui H.H. Stahl, „Golopenția era o sinteză a mai multora dintre noi... Vulcănescu..., Herseni..., Stahl..., Neamțu...]: „Studiind întreaga operă antumă și postumă a lui A. Golopenția, în care se vădesc și alte dimensiuni ale personalității sale excepționale, îmi permit să adaug: **Anton Golopenția a fost tot atât de statistician și demograf ca dr. Sabin Manuilă (1894–1964), și tot atât de priceput în geopolitică ca Ion Conea (1902–1974).**” (*Anton Golopenția statisticianul și demograful, în Anton Golopenția, Opere complete II. Statistică, demografie și geopolitică, Editura Enciclopedică, 1999, p. 9*)

Crucea de la cimitirul din Jilava unde sunt îngropați Anton Golopenția și Ștefania Cristescu Golopenția

Vladimir Trebici, 1999: „... alături de activitatea sa științifică și didactică, A. Golopenția a desfășurat și o **sistematică muncă organizatorică și instituțională.** Amintim pe cea de la Institutul Social Român, de la Serviciul Social al Tineretului (1938–1939) și apoi munca la Institutul Central de Statistică, în care a lucrat ca director al Oficiului de Studii și Publicații Statistice (1940–1947) și ca director general cu delegație al instituției (1947–1948).” (*idem, p. 10*)

Vladimir Trebici, 1999: „Experiența de la Ministerul

Mihail M. Cernea

Instrucției, Cultelor și Artelor (1932-1933) l-a convins pe A.G. de importanța statisticii pentru conducerea treburilor publice. **Teza de doctorat este, în ultimă analiză, un proiect în care ideile privind informația statistică se articulează cu ideea unei infrastructuri instituționale.** / **Ce s-ar fi întâmplat dacă am fi avut o versiune românească a lucrării *Die Information der Staatsführung!*?** Efectele ar fi fost marcante nu atât și nu numai pe plan teoretic, cât mai ales sub raport instituțional. A.G. a rămas credincios acestor idei; o parte din ele au putut fi realizate în activitatea sa de la Institutul Central de Statistică, de la 1 aprilie 1940 până la 7 septembrie 1948. A avut și șansa de a fi colaboratorul cel mai apropiat al conducătorului de atunci al Institutului Central de Statistică, doctorul Sabin Manuilă (1894-1964)." (*idem*, p. 15)

Vladimir Trebici, 1999: „În istoria statisticii românești, ca instituție de stat, la fiecare aniversare s-a amintit că cei doi ctitori sunt: Dionisie Pop Marțian și Ion Ionescu de la Brad. Mai târziu, pentru meritele sale deosebite, titlul de 'ctitor' a fost atribuit și eminentului statistician, dr. Leonida Colescu. / La 1 iunie 1938, prof. D. Gusti propunea ca membru corespondent al Academiei Române pe dr. Sabin Manuilă pentru meritul de a fi 'organizatorul statisticii științifice în România'. **După ce i se va fi cunoscut opera, lui Anton Golopenția — demn continuator al lui Dionisie Pop Marțian, Leonida Colescu, dr. Sabin Manuilă — i se va putea atribui titlul, pe deplin meritat, de 'ctitor al statisticii românești'.** Acesta se va adăuga pe lângă celelalte titluri științifice de sociolog, demograf și geopolitician." (*idem*, p. 31)

Mihail M. Cernea, 2012: „Atât lecturile, cât și practica monografică, m-au convins asupra potențialului investigativ al monografiei ca 'unealtă de lucru', dar mi-au revelat neîndoielnic limitele cognitive, teoretice și metodologice, ale studiilor de caz bazate pe 'cadre și manifestări' descrise exhaustiv caz după caz, dar lipsite de o cărare gnoseologică spre generalizările cu care sociologia trebuie să contribuie la știință. / **În contrast, am descoperit orientarea inovatoare, modernizantă, promovată de Anton Golopenția, divergentă față de schema clasică Gusti**

prin selectarea variabilelor sociale esențiale, agregare statistică și sinteze sociologice generalizatoare. Golopenția a reușit să aplice în practică ideile sale inovatoare în lucrarea de pionierat 60 sate românești, în 4 volume, produse împreună cu D.C. Georgescu. [...] Eseul istoric pe care l-am scris în 1972-73 a definit acest contrast în termeni mai categorici tranșanți, poate, decât orice altă analiză din acea vreme." (*Post-scriptum după patru decenii: Anton Golopenția — O „ruptură” în paradigma gustiană către sinteză și generalizare teoretică, „Secolul 21, 1-6/2012, p. 50-51).*

FOTOGRAFIE DOCUMENT

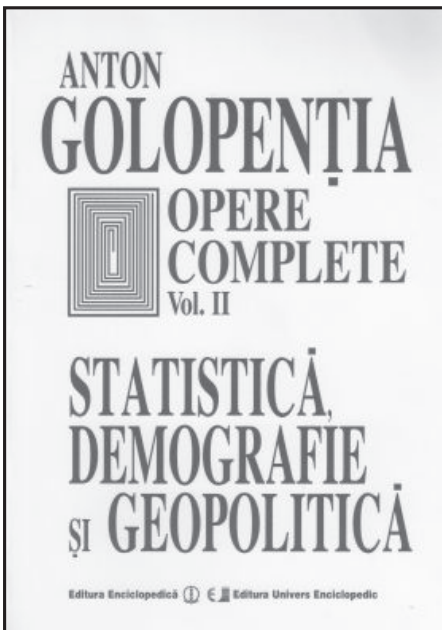
Institutul Central de Statistică primește în 1941 ordinul:

- de a recenza populația din Bucovina de Nord și Basarabia (o echipă condusă de Sabin Manuilă și D. C. Georgescu);
- de a înscrie populația din republica moldovenească și de a inventaria populația română dintre Nistru și Bug (o echipă condusă de H. H. Stahl);
- de a identifica populația românească de diccolo de Bug (o echipă formată între 15 și 18 funcționari ai I.C.S., condusă de A. Golopenția).

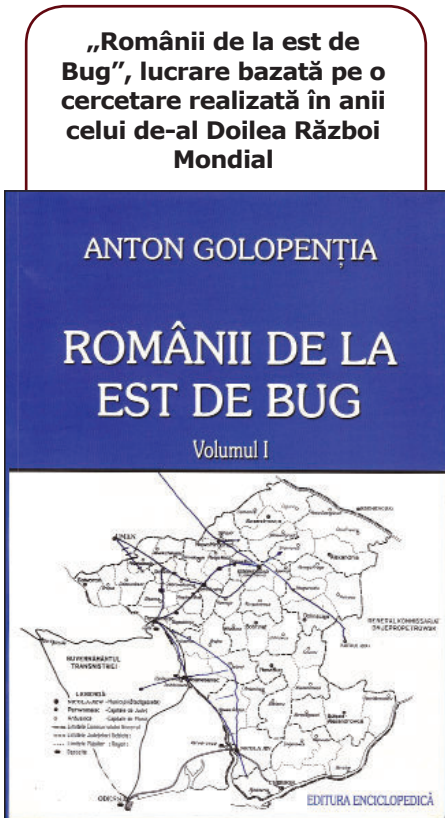

Fotografia îi reprezintă pe Anton Golopenția și Nicolae Economu în 1941 la Recensământul populației din Bucovina de Nord și Basarabia (o echipă condusă de Sabin Manuilă și D. C. Georgescu)

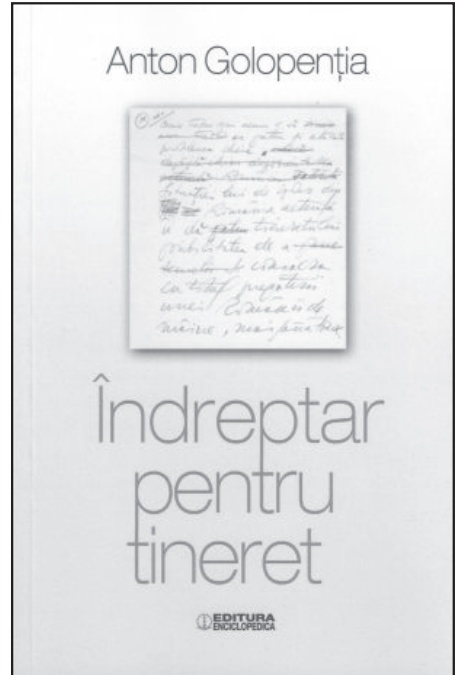
Echipa A. Golopenția se deplasează peste Bug și va lucra pentru identificarea populației românești între 1942 și 1943.

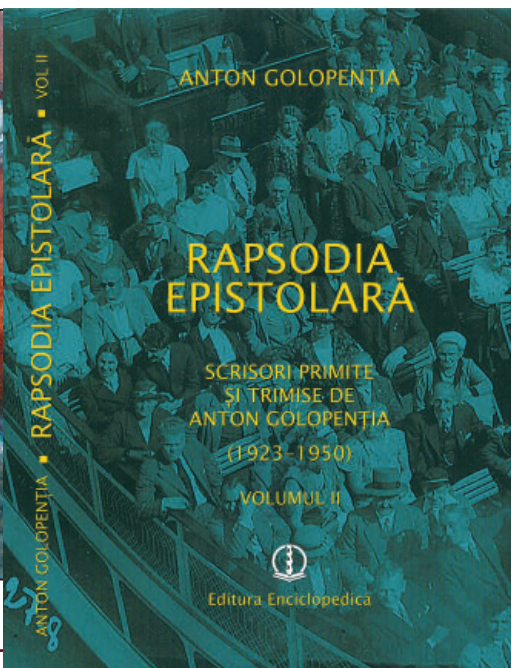
„Statistică, demografie și geopolitică”, lucrare publicată pentru prima dată în 1939

„Românii de la est de Bug”, lucrare bazată pe o cercetare realizată în anii celui de-al Doilea Război Mondial

„Îndreptar pentru tineret”, lucrare scrisă în anul 1934

Rapsodia epistolară - scrisori trimise și primite de Anton Golopenția